

Максим МАРИЧ

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича (Чернівці)
m.marych@chnu.edu.ua

ЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Сьогодні інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) активно інтегруються в освітній процес на всіх рівнях навчання. Зокрема, у відповідь на виклики пандемії COVID-19 та повномасштабного вторгнення, у сферу освіти активно розробляються та впроваджуються системи штучного інтелекту. Це питання стає особливо важливим у контексті диференційованого навчання, запровадження модульних систем оцінювання та функціонування системи вищої освіти в умовах кредитно-модульного підходу, що базується на поєднанні модульних методик навчання із використанням кредитних одиниць.

Розвиток штучного інтелекту в освіті є ключовим елементом сучасних технологій. Його застосування відкриває значні можливості для покращення якості навчання та індивідуалізації освітнього процесу. Проте чинне законодавство та нормативна база поки що не встигають за стрімким впровадженням ШІ. Це проявляється у відсутності загальноприйнятого визначення терміна «штучний інтелект», недостатності комплексних стратегій його розвитку в багатьох країнах, а також у нечітких етичних і нормативних вимогах до створення та використання ШІ в освітніх закладах, зокрема у сфері вищої освіти.

Штучний інтелект здатний вирішити багато актуальних проблем сучасної системи освіти, проте його розробка та впровадження стикаються з низкою етичних і технічних викликів, пов'язаних із гарантуванням безпеки та збереженням конфіденційності даних користувачів.

В загальному розумінні штучний інтелект (або ШІ) – це здатність інтелектуальної системи виконувати творчі завдання, які зазвичай вважаються характерними для людського інтелекту. Сюди входить розроблення інтелектуальних машин, що працюють на основі комп'ютерних програм; ШІ дає змогу комп'ютерним технологіям

навчатися на основі наявних матеріалів і виконувати аналітичні, а інколи й творчі завдання.

Штучний інтелект може стати корисним інструментом як для викладачів, так і для студентів вищих навчальних закладів. У сфері освіти його можна застосовувати для оцінювання наукових робіт і моніторингу навчального процесу. Аналізуючи дані, отримані за допомогою ШІ, викладачі можуть удосконалювати навчальні програми та матеріали, щоб краще відповідати потребам студентів і сприяти досягненню ними вищих результатів. Крім того, ШІ здатний допомогти в розробці індивідуальних навчальних планів, які враховують особливості, потреби й здібності кожного студента. Такі підходи сприяють ефективнішому засвоєнню матеріалу, дозволяючи студентам навчатися у зручному для них темпі [1].

Серед освітніх послуг, які можна реалізувати за допомогою штучного інтелекту у вищих навчальних закладах, виділяють:

- організацію та проведення лекцій, семінарів і практичних занять;
- надання викладацьких консультацій;
- створення навчальних програм і електронних курсів;
- розробку завдань і моделювання їх розв'язання;
- організацію різноманітних освітніх заходів;
- оцінювання студентських робіт тощо [4].

Цей перелік не є остаточним, оскільки цифровізація та впровадження нових технологій постійно розширюють межі використання ШІ в освіті. Штучний інтелект дозволяє автоматизувати процеси, які раніше вимагали безпосередньої участі викладачів чи науково-педагогічних працівників, роблячи навчання більш індивідуалізованим і гнучким.

Адаптивне навчання, підтримуване ШІ, забезпечує підбір матеріалів відповідно до потреб студентів на різних рівнях освіти, моніторинг їхнього прогресу та корекцію навчальної траєкторії на основі досягнутих результатів. Такий підхід враховує стиль навчання, швидкість засвоєння матеріалу, особисті інтереси й уподобання студентів, а також пропонує завдання відповідного рівня складності, що підвищує ефективність освітнього процесу.

Незважаючи на значні можливості та перспективи, впровадження технологій штучного інтелекту в освіту супроводжується низкою викликів і проблем, серед яких:

1. Етичні та правові аспекти.
2. Забезпечення конфіденційності даних.
3. Ризики зниження якості навчання.

4. Необхідність розвитку унікальних навичок, які неможливо замінити штучним інтелектом [3].

Неправильне використання алгоритмів ШІ може призводити до серйозних наслідків, таких як порушення основних прав і свобод людини: права на приватність, свободу слова й думки, справедливий судовий розгляд, рівність можливостей та відсутність дискримінації. Оскільки системи ШІ працюють на основі визначених наборів даних, ці порушення найчастіше зачіпають окремі групи населення.

Якщо студенти будуть лише пасивно споживати інформацію, надану системами ШІ, це може призвести до зниження якості навчання та ослаблення їх критичного мислення. Тому важливо знаходити баланс між використанням технологій ШІ та збереженням навичок і цінностей, які сприяють розвитку аналітичного мислення.

Крім того, впровадження ШІ впливає на поняття академічної доброчесності, викликаючи нові виклики для збереження високих стандартів у науковій сфері. Забезпечення якісної освіти, зокрема в Україні, яка прагне інтеграції в європейський науковий простір, вимагає врахування цих інновацій у дотриманні стандартів доброчесності при створенні наукових робіт.

Активне використання програм для перевірки текстів на плагіат, незалежно від того, чи створені вони людиною чи штучним інтелектом, а також навчання академічному письму й дотримання принципів академічної доброчесності є ключовими кроками у боротьбі з проблемами недоброчесності в умовах застосування ШІ.

Широке впровадження штучного інтелекту поступово трансформує освітній процес. Водночас ШІ може слугувати ефективним інструментом підтримки викладачів у навчанні або створення індивідуалізованого освітнього середовища. У таких випадках використання ШІ сприяє позитивним результатам, не порушуючи фундаментальних принципів академічної доброчесності в закладах освіти.

Впроваджуючи штучний інтелект у систему вищої освіти, важливо забезпечити, щоб цей процес сприяв розвитку людського потенціалу та не створював нерівності чи виключення. Українські заклади освіти активно працюють над формуванням етичних стандартів і принципів застосування ШІ в наукових дослідженнях, враховуючи як національні, так і міжнародні норми. Такий підхід забезпечує безпечне й ефективне використання ШІ, мінімізуючи потенційні ризики, пов'язані з етичними аспектами дослідницької діяльності.

Формування правового регулювання розробки та використання штучного інтелекту в системі вищої освіти залишається важливим

завданням для українського законодавства. Нормативне врегулювання цих інноваційних технологій має базуватися на європейських стандартах і рекомендаціях, які забезпечують захист прав і свобод учасників процесу, регулюють укладення договорів та визначають юридичну відповідальність у цій сфері. Подальші дослідження мають зосередитися на аналізі якості навчального процесу та впливу ШІ на ефективність засвоєння знань студентами у вищих навчальних закладах.

Література:

1. Бедро Р. С., Расюн В. Л., Величко В. А. Штучний інтелект та його вплив на етичні аспекти наукових досліджень в українських закладах освіти. *Академічні візії*. 2023. № 22. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8174388> (дата звернення: 05.01.2025).
2. Мар'єнко М., Коваленко В. Штучний інтелект та відкрита наука в освіті. *Фізико-математична освіта*. 2023. No. 38(1). С. 48–53. DOI: <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2023-038-1-007> (дата звернення: 29.09.2023).
3. Турута О. В., Турута О. П. Штучний інтелект крізь призму фундаментальних прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. № 71. С. 49–54. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.71.7> (дата звернення: 05.01.2025).
4. Філіпенко Л. В., Думанський О. В., Козак О. В. Академічна доброчесність в науковому та освітньому середовищі закладів освіти України: погляд крізь призму наявності штучного інтелекту. *Академічні візії*. 2023. № 19. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7966703> (дата звернення: 05.01.2025).